

Matthiola; Kreutterbuch, 1586, Von Apostemkraut

Von Apostemkraut. Cap. XVI.

Geschlecht und Gestalt.

postemkraut oder Scabiosa, das ist, Grindkraut, hat seinen Namen von der Wirckung, dieweil sie zu den Apostemen in

Trencken gebraucht wirt, und zum Grind in Salben. Ist zweyer Geschlecht, nemlich grosz, und klein.

Das grosz, alsbaldt es ausz der Erden kreucht, bringt es lange, spitze Bletter, wie die gemeine Ochsenzung, die sind nirgend zerkerfft, vergehen aber, und folgen andere mit grossen Kerffen, wie im grösseren Baldrian, doch rauch. In Sommer tregt es runde, gestriemete, grawe Stengel, lenger dann ein Ele. Die Bletter an den Stengeln sind kleiner dann unten bey der Wurtzel, und auch sehrer zerspalten. Gemeldte Stengel zertheilen sich oben in andere Zweigle, auff denen stehen [681] runde, schûppechte, auffgespitzte Knöpfle wie in den blawen Kornblumen, darausz entspringen Blumen, an der gestalt den Kornblumen gleich, aber an der Farb Presilgenbraun, darnach kompt kleiner und schwartzer Samen. Die Wurtzel ist Fingersdick, unnd zu zeiten dicker, lang, schlecht, ohne viel Zaseln, unnd weisz, eines sûszlechten Geschmacks, wie die Pestnachen.

Van etterend zweerkruid. Kapittel XVI. (*Knautia arvensis*, *Jasione montana*)

Geslacht en Gestalte.

Aposteemkruid of Scabiosa, dat is schurftkruid heeft zijn naam van de werking omdat ze tot de etterende zweren in dranken gebruikt wordt en tot schurft in zalven. Is twee geslachten, namelijk groot en klein. De grote alzo gauw het uit de aarde kruipt brengt het lange spitse bladeren zoals de gewone ossentong, die zijn nergens gekerfd, vergaan echter en volgen andere met grote kerven zoals in grote valerian, doch ruig. In zomer draagt het ronde gestreepte, grauwe stengels langer dan een ellenboog. De bladeren aan de stengels zijn kleiner dan bij de wortel en ook meer gespleten. Gemelde stengels verdelen zich boven in andere twijgjes, op die staan [681] ronde schubachtige, toegespitste knopjes zoals in de blauwe korenbloemen, daaruit ontspringen bloemen, aan de gestalte de korenbloemen gelijk, echter aan de verf Brazilië bruin, daarna komt klein en zwart zaad. De wortel is vingers dik en soms dikker, lang, recht en zonder veel vezels en wit, een zoetachtige smaak zoals de pastinaken. Het groeit onder de vruchten en ongebouwde velden,

Es wechst unter den frûchten, und ungebawten Feldern, fûrnemlich aber an Leimichten orten.

Das klein Apostemkraut, welches auch gebrauchlicher, hat bey der Wurtzel mehr doch kleiner Bletter, auff der Erden auszgespreitet, sind weiszlecht, rauch, und nit so fast zerkerfft, als an dem grossen, wiewol die andern an dem Stengel haben sehr viel kleine spalten. Sein Stengel ist dûnn, gerad, rund, mit nebenzweiglen, wie in dem ersten Oben an diesen Zweiglen erscheint ein blawe oder bleiche Blum, die verblûhet mit der zeit, letzt da stehen ein grûn Knôpffler, mit runden Augen gefûllt, an der Farb anzusehen wie Pfawfedern, so artlich von Natur, dasz es zu verwindern. In diesem Knôpfflen ist der Same verschlossen, kleiner dann im ersten. So ist auch die Wurtzel kleiner. Es wechst in Feldern, Eckern, Bûheln, und Wiesen. Ist eines bittern Geschmacks. #Wer alle die geschlecht der Scabiosen die man hin und wider findet, hie wolt erzehlen, und beschreiben, dieweil jhrer nicht ein geringe zahl ist, der wirdt viel Papyr mit zubringen mûssen. Dieweil aber besser ist von den Wirckungen und Krâfften dieses edlen Krauts, dessen wir (Gott lob) gnugsam in unsern Lendern haben, dann von vielen Speciebus in diesem Kreutterbuch zu reden, wollen wir solches viel mehr, dann das ander fûr uns nemen, unter desz mag jemandts fûrnemlich C. Clusius davon besehen. lib. 2. Hispan.obser.cap. 40.und lib. 3.obser. Pannon.cap. 3. Item, Lobelium fol. 29. #

Natur, Krafft, und Wirckung.

Apostemkraut ist warm und trucken, sâubert und heylet die Geschwâr.

#Das Wasser mit sonderm fleisz in glâsern Instrumenten destillirt, ist zu viel Kranckheiten gut, sonderlich in Sterbszleufften, fûrnemlich, wann es mehr als ein mal uber das Kraut gebrannt wirdt. Davon wirt auch Syrupus zubereiter, der gleicher gestalt, wie der Syrupus Carduo benedicto, gebraucht wirt. #

In Leib.

Scabiosenkraut in Wasser, oder so kein Fieber vorhanden, in Wein gesotten, und

voornamelijk echter aan leemachtige oorden. Dat kleine aposteemkruid welke ook gebruikelijker heeft bij de wortel meer doch kleinere bladeren op de aarde uitgespreid, zijn witachtig, ruig en niet zo vast gekerfd zoals aan de grote, hoewel de andere aan de stengels hebben zeer veel kleine spleten. Zijn stengel is dun, opgaand, rond, met zijtwijgjes zoals in de eerste. Boven aan dit twijgje verschijnt een blauwe of bleke bloem, die bloeit uit met de tijd, laat daar taan een groen kopje met ronde ogen opgevuld, aan de verf aan te zien zoals pauwveren, zo kunstig van natuur dat het te verwonderen is. In dit knopje is het zaad besloten, kleiner dan in eerste. Zo is ook de wortel kleiner. Het groeit in velden, akkers, heuvels en weide. Is een bittere smaak.

Wie alle geslachten der Scabiosa die men heen en weer vindt hier wil vertellen en beschrijven, omdat van hen niet een weinig aantal is. Die zal veel papier mee brengen moeten. Omdat het echter beter is van de werkingen en krachten van dit edel kruid die we(God lof) voldoende in onze landen hebben dan van vele species in dit kruidenboek te zeggen willen we zulks veel meer dan dat andere voor ons nemen, onder die mag iemand voornamelijk C. Clusius daarvan bezien, libro 2, Hispan.obser. kapittel 40 en libro 3 obser. Pannon. kapittel 3. Item, Lobel folio 29.

Natuur, kracht en werking.

Aposteemkruid is warm en droog, zuivert en heelt de zweren.

Dat water met bijzondere vlijt in glazen instrumenten gedistilleerd is tot veel ziektes goed, vooral in stervelslopen, voornamelijk, wanneer het meer als eenmaal van dat kruid gebrand wordt. Daarvan wordt ook een siroop bereid, die gelijke gestalte zoals de Syrupus Cardus benedictus, gebruikt wordt.

In lijf.

Scabiosa kruid in water of zo geen koorts voor handen is in wijn gekookt en gedronken is goed voor de steken in de zijde, ruimt de vieze slijm van de borst en longen, is ook

getruncken, ist gut fûrs stechen in der Seiten, reumt den Koder von der Brust und Lungen, jst auch treffenlich gut wider die Reude und Krâtze, etliche tag nach einander eyngenommen, und mit dem Safft disz Krauts die Grinde bestrichen, oder in dem abgesottenen Wasser gebâhet. Mit dieser Artzney hab ich einen Auszsetigen geheylet. Scabiosenwasser gibt man den Krancken zu trincken, jedes mal vier oder fûnff Löffel voll, fûr das Brustgeschwer, Apostemen, Seittenstechen, fûr den Husten, Wûrme, und Pestilenzische Fieber.

Welchen die Pestilenz angestossen hett, der sol alsbald (doch zuvor die Ader gelassen, so es die gelegenheit der Personen erfordert) ein quentle schwer guten Theriack in einem trunck Scabiosenwasser warm eynnemen, und darauff schwitzen. Auch sol man das frische Kraut zwischen zweyen Steinen zerknitschen, und auff die Pestilenzische drûsen legen, es benimpt oft in dreyen stunden dem Gifft sein krafft. Man mag auch solch Pflaster auff die giftige Stich oder Bisz überschlagen.

Ein quentel Schabpulver von eines wilden Schweins Zan, in einem warmen trunck Scabiosenwasser frûhe eyngenommen, etliche tag nach einander, ist ein Experiment wider das Seitengeschwâr pleuresis genannt. Die Blumen mit Zucker eyngemacht, und volgents wie ein Latwergen gebraucht, reinigen die Brust, und lindern den Husten. #Viertzig tag an einander getruncken von diesem Kraut, heilt vollkômmlich die bôsen Flechten, wann sie gleich von den Frantzosen herkommen, welches auch die Wurtzel gepulvert thut, alle tag davon in einem Gaischotten ein quentlein getruncken. # (Kkk ij) [682]

(C) Aussen.

Das Kraut ist sonderlich nutz und gut zu allerley Grind und Rauden, die Bletter und Blumen zerstoßen, und den Leib darmit gerieben, oder Schweiszbâder daraus gemacht.

Das Kraut in die Laug gelegt, und darmit gezwogen, tôdtet die Milben im Haar, und macht das Haupt sauber.

Scabiosensafft und Lorberôl mit gepulverten

voortreffelijk goed tegen de ruigte en krassen, ettelijke dagen na elkaar ingenomen en met het sap van dit kruid de schurft bestreken of in het gekookte water gebaad. Met deze artsenij heb ik een mens met uitslag geheeld.

Scabiosa water geeft men die zieken te drinken, elke maal vier of vijf lepels vol voor die borstzweren, lopende gaten, zijdensteken, voor de hoest, wormen en pestachtige koorts.

Welke de pest aangestoken heeft die zal also gauw (doch tevoren de ader gelaten zo het de gelegenheid der persoon nodig heeft) een quentle zwaar goede teriakel in een dronk Scabiosa water warm innemen en daarop zweten. Ook zal men dat frisse kruid tussen twee stenen kneuzen en op de pestachtige klieren leggen, het beneemt vak in drie stonden dat gif zijn kracht.. Men mag ook zulke pleister op de giftige steek of beet overslaan..

Een quentle geschaafd poeder van een wilde zwijntand in een warme dronk Scabiosa water vroeg ingenomen, ettelijke dagen na elkaar is een experiment tegen de zijdenzweer, pleuris genoemd.

De bloemen met suiker ingemaakt en vervolgens zoals een likkepot gebruikt reinigt de borst en verzacht het hoesten.

Veertig dagen na elkaar gedronken van dit kruid heelt volkomen de boze chronische huiduitslag wanneer ze gelijk van de pokken afkomen, welke ook de wortel gepoederd doet, alle dagen daarvan in een geiten wei een quentle gedronken. (Kkk ij) [682]

Van buiten.

Dat kruid is bijzonder nuttig en goed tot allerlei schurft en ruigtes, de bladeren en bloemen gestoten en het lijf daarmee gewreven of zweetbaden daaruit gemaakt. Dat kruid in loog gelegd en daarmee gedweild doodt de mijten in haar en maakt dat hoofd zuiver.

Scabiosa sap en laurierolie met verpoederde zwavel en zilverglid vermengt tot een zalf, daarmee de huid gesmeerd delgt uit de

Schwefel und Silberglett vermenget zu einer Salben, damit die Haut geschmieret, tilget ausz die Flechten, Zittrûfen und Masen.

≠Solches thut auch der Safft mit Borrass und Camphora vermischt.≠

Ein wenig gebrandten Alaun, und Weirauch, beyders zerstossen, und in Scabiosenwasser zerlassen, ist treffenlich gut in das Gemacht zum Lôchern, darein gesprûtzet, und darmit gewaschen.

≠Ausgedruckter Safft von der Scabiosa, zeucht die Splitter von den Pfeilen aus dem Leib, so ist er sonderlich gut auff die Pestilentzische Carbunckel offft ubergelegt. Die bôsen Grindt desz Haupts sol man waschen mit Laugen darinn Scabiosen gesotten sey, wiewol der Safft darvon auch gar gut ist.≠

apostemkraut heist Lateinisch und Welsch Scabiosa. Frantzôsisch Scabieuse. Behmisch Kawias.

chronische huiduitslag, schurftkorsten en bontheid. *Zulks doet ook dat sap met Borrass en kamfer vermengt.*

Een weinig gebrande aluin en wierook, beide gestoten en in Scabiosa water opgelost is voortreffelijk goed in dat geslacht zijn gaten, daarin gespoten en daarmee gewassen.

Uitgedrukt sap van Scabiosa trekt de splinters van de pijlen uit het lijf, zo is het dan bijzonder goed de pestachtige karbonkel vaak opgelegd. De boze schurft der hoofd zal men wassen met de loog daarin Scabiosa gekookt is, hoewel het sap daarvan ook erg goed is.

Aposteemkruid heet Latijns en Italiaans Scabiosa. Frans Scabieuse. Tsjechisch Kawias.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>